

- rracs els anys 1802, 1807, 1810, 1813 i 1817.
- (32) El càrrec de procurador síndic va estar monopolitzat, al 100%, pels nobles Felipe de Martín i Mariano de Gironella i Puig.
- (33) Antonio Boixader apareix per primera vegada el 1824 i Antonio Vilardaga i Delor ho fa el 1825.
- (34) AHCB, Lligall 634 *Actes Ajuntament*.
- (35) Llistes de capacitat i contribució dels membres del Districte Electoral de Berga per l'any 1836. AHDB, Lligall 95.
- (36) L'únic que en sabem és que era veí de Berga però que posseïa una heretat a Vilada i una altra a Pedret.
- (37) Possiblement es tracti del mateix que ens apareix per l'any 1834. L'escriptura del cognom és tal i com apareix en els documents consultats.
- (38) A més de les propietats de Berga, tenia una heretat a Capolat i la meitat d'una altra a Coforb.
- (39) Sabem que a Pedret pagava 165 rals anuals i allà s'especifica que "posee en Berga y otros puntos varias casas y tierras".
- (40) Felipe de Martín pagava 155 rals anuals a Borredà, 68 a Castellar del Riu, 576 a Olvan, 150 a La Valldan...
- (41) Tenia diverses finques rústiques i urbanes a Avià (313 rals anuals), Berga (112), Borredà (141), Cas-
- serres (294), Coforb (202), Olvan (220), Pedret (120)...
- (42) Seguint encara les dades del Llistat de capacitats i contribució de l'any 1836 de l'AHDB, Lligall 95.
- (43) SUAU, Jaume, *Qui mana?*(...) pàg 36.
- (44) TOSCAS, Eliseu, *L'Estat i poders*(...), pàg. 256.
- (45) TOSCAS, Eliseu, *L'Estat i poders*(...), pàg. 259.
- (46) TOSCAS, Eliseu, *L'Estat i poders*(...), pàg. 257.
- (47) Pere Claris ocupà un càrrec a l'ajuntament l'any 1801. Fou notari de Berga del 1810 al 1820 i el seu germà Joaquín va formar part dels ajuntaments del 1814 i 1818.
- (48) AHCB, Lligall 634, *Actes Ajuntament*.
- (49) MONTAÑA, Daniel i PUJOL, Joan, *La universitat carlina a Catalunya. Solsona (1838), Sant Pere de la Portella (1838-1840)*, Ed. Cossetània, Valls 1997, pàg. 108.
- (50) AHCB, Lligall 634, Informe sobre la conducta de Buenaventura Ferrer (any 1834).

Anna Junyent Treserra
historiadora

DOSSIER

RAMON ARNABAT

El Trienni Liberal i els aixecaments reialistes al Berguedà (1820-1823)

Durant el Trienni Liberal (1820-1823) s'implantà a tot el país el règim constitucional, basat en els principis del liberalisme. Això comportà una transformació profunda de la política, la cultura, l'economia i la societat catalana, de la qual uns sectors socials en sortiren beneficiats i uns altres perjudicats. Els primers s'alinearen a les files constitucionals o liberals, mentre els segons confluïen a les files absolutistes o reialistes, provocant un fort conflicte entre revolució, antirevolució i contrarevolució que afectà de ple la comarca del Berguedà.

La proclamació de la Constitució

Al Berguedà la proclamació de la Constitució de 1812 es va fer en un clima de tranquil·litat i normalitat, tot i que fredament, igual que a la majoria de pobles de Catalunya el mes de març de 1820. (1) A Berga el dia 23 d'abril de 1820 es col·locà la placa de la

Constitució que donava nom a la plaça Major, i amb aquest motiu se celebrà un dinar i a la tarda es va ballar la *Patum*. (2) Ben aviat es formà la Milícia Nacional Voluntària a Berga amb una cinquantena d'homes (un 10% dels 507 veïns que tenia). Era, però, l'únic municipi de la comarca que en tenia. A Berga també hi havia una companyia fixa de l'exèrcit a les ordres del comandant militar de la plaça, el coronel Santiago Miguel.

De fet, el Berguedà pot considerar-se una comarca poc addicta al constitucionalisme, ja que tant el nombre de milicians sobre el total de veïns (1,7%), com el nombre de municipis que en tenien respecte del total (3,3%), són molt inferiors a la mitjana catalana (5,3% i 7,5%, respectivament). De fet, una part dels milicians que hi havia a Berga acabaren "expatriant-se" a Manresa quan la vila fou ocupada pels reialistes. (3)

En aquells anys, el partit judicial de Berga tenia 84 pobles i 4.860

El general Rafael del Riego Núñez va encapçalar, juntament amb altres oficials gaditans, el motí del dia 1 de gener de 1820 per reivindicar la tornada de la Constitució de 1812 (ARXIU ARB)

veïns (uns 22.000 habitants), que en la divisió territorial de 1822 restaren tots inclosos a la província de Barcelona. (4) Quan es van fer les eleccions per escollir el representat del Partit judicial que, al seu torn, havia d'elegir

els membres de la nova Diputació de Barcelona, va resultar elegit Josep Riu Solà, hisendat de Sant Llorenç de Morunys. Finalment, els representants dels diversos Partits judicials elegiren a l'hisendat de Berga, Josep M. Vilalta, com a membre de la Diputació barcelonina, tot i que aquest, no va assistir mai a les seves sessions, estant-se a una masia del Lluçanès. (5)

Si bé la Constitució havia estat rebuda fredament a la majoria de pobles del Berguedà, tampoc hi hagué una forta oposició, almenys durant el primer any de vida del nou règim constitucional. Ara bé, a mesura que els liberals anaren implantant la seva política econòmica, s'anava generant un major descontentament entre sectors de la pagesia i de la menestralia que seria molt ben aprofitat pels dirigents de la contrarevolució, especialment pel clergat absolutista. I si hagué algun tema especialment delicat, aquest fou el de les con-

tribucions. Tot i que la política tributària liberal era coherent, la crisi econòmica i els errors estadístics, varen fer que les contribucions s'incrementessin especialment a les comarques més agrícoles. Així, la mitjana de contribució per veï al Partit de Berga havia passat dels 169 rals abans de 1820, als 198 rals l'any 1822-1823, és a dir, un augment del 17%, quan els preus agrícoles havien disminuït entre un 30% i un 60%, i quan la tributació mitjana catalana havia augmentat tant sols la meitat. (6) En canvi, tant sols uns quants, els més rics i que disposaven dels devaluats vals reials, pogueren beneficiar-se de la política econòmica liberal, per exemple adquirint béns desamortitzats. Aquest és el cas de Pau Forquell, propietari de Berga, que adquirí per 370.000 rals (en vals reials) una finca de 300 vessanes que la Inquisició tenia a Sant Feliu d'Esticela. (7)

Els inicis de la contrarevolució

Des del moment de la proclamació de la Constitució, el març de 1820, hi hagué diversos personatges, començant pel mateix rei, Ferran VII, que començaren a conspirar per aconseguir la seva abolició. Al Berguedà també hi havia elements contrarevolucionaris que esperaven l'hora d'aixecar-se en armes contra el règim constitucional. De fet, Berga sortia en tots els informes que feien les autoritats constitucionals com un dels punts importants de la xarxa contrarevolucionària. Finalment, però, no serà Berga la que s'aixequi contra el règim constitucional, de fet l'existència d'un contingent de l'exèrcit va fer desistir els contrarevolucionaris. Serà la veïna vila de Sant Llorens de Morunys la que agafarà la primera torxa de la contrarevolució al Solsonès i el Berguedà, tenint al capdavant al rector Roc Canal i al vicari Ramon Traver. El mateix Roc Canal explica la seva participació en l'aixecament reialista:

"Haber sido de aquellos partidarios que en el mes de Mayo del años próximo pasado [1822] se declararon en Cataluña a favor de su Rey y Religión Santa, entrando en el mismo mes a fuerza armada en las villas de Sol-

sona y de Berga. Le fue preciso para salvar su vida refugiarse a principios de Junio del mismo año en Francia, de donde luego que las circunstancias lo permitieron regresó a su Patria, trabajando en cuanto le fue dable en defensa de ella, y desempeñando el cargo de Interventor de las Salinas de Cardona, hasta que acosado por los llamados constitucionales fue obligado a refugiarse en la villa de Prades." (8)

Un sector del clergat jugà un paper molt important en l'inici i desenvolupament de la contrarevolució al Berguedà. El mes de maig de 1821, tres frares franciscans de Berga, junt a d'altres, passaren la frontera i s'establiren a Perpinyà, on hi havia la flor i nata de la contrarevolució a l'exili. Entre finals de 1822 i començaments de 1823 una quinzena de berguedans es refugiaren a França, davant l'ofensiva de l'exèrcit constitucional. D'aquests nou (un 60%) eren religiosos (beneficiats com Hipòlit Camps, franciscans com Felip Font, o rectors com Bartolomé Guitard); i quatre (27%) propietaris que havien ocupat algun càrrec en Junes reialistes o Ajuntaments (Antoni Aloy, Tomàs Bach, Josep Jordà, Joan Roca). (9)

El mes d'abril de 1821 el que esdevindrà un dels màxims di-

ronel Domènec de Caralt, *"que trataban de organizar fuerzas contra la Constitución"*. Montaner fou nomenat capità de les forces que anés reclutant i fou incentivat per Caralt *"con una partida de dinero, para que pudiesen con más facilidad efectuar el proyecto que deseaban"*. El mes de juny Montaner disposava ja d'una partida d'homes al Berguedà que *"tenían preparado un Levantamiento que no tubo efecto por la gran Vigilancia que tenían los Liberales a su Sistema"*. (11)

La conspiració de l'ermita de nostra senyora de la Consolació

El mes d'agost de 1821 Josep Montaner intentà un nou aixecament que tenia com a centre de reunió i conspiració l'ermita de Nostra Senyora de la Consolació (Sant Salvador de la Vedella - Cercs). La conspiració fou descoberta pels constitucionals que detingueren i processaren a alguns dels seus protagonistes.

A començaments d'agost havien aparegut pel Berguedà uns emissaris reialistes que cercaven voluntaris per a donar cop de mà i ocupar Berga. Tal i com manifestava un dels processats, Josep Boxader, el reclutament es feia a la sortida de missa: *"El día*

als altres, fins a deu persones del mateix poble, tots amb la promesa de cobrar dues pessetes diàries. Els homes reclutats eren teixidors de cotó, pagesos i jornalers (vegeu el quadre).

El regidor de la Nou de Berguedà, Joan Llumà, confirmava *"que ha oído decir, pero no sabe a quien, que en efecto daban sueldo de dos pesetas para ir a la ermita de la Consolación, no sabe para que ni que día"*. El processat Josep Tubau va dir que un home de Sant Salvador de la Vedella, anomenat *"l'Estragué"*, *"anduvo allí por el Pueblo de la Nou buscando gente que se quisiese alistar por dos pesetas cada día, y todos creían, como creyó el testigo, que era para perseguir ladrones, porque andaban por allí"*. Del poble de la Nou de Berguedà hi anaren fins a vuit homes amb les seves pròpies armes, i tots cobraren d'immediat les dues pessetes i els convocaren per un altre dia. (12)

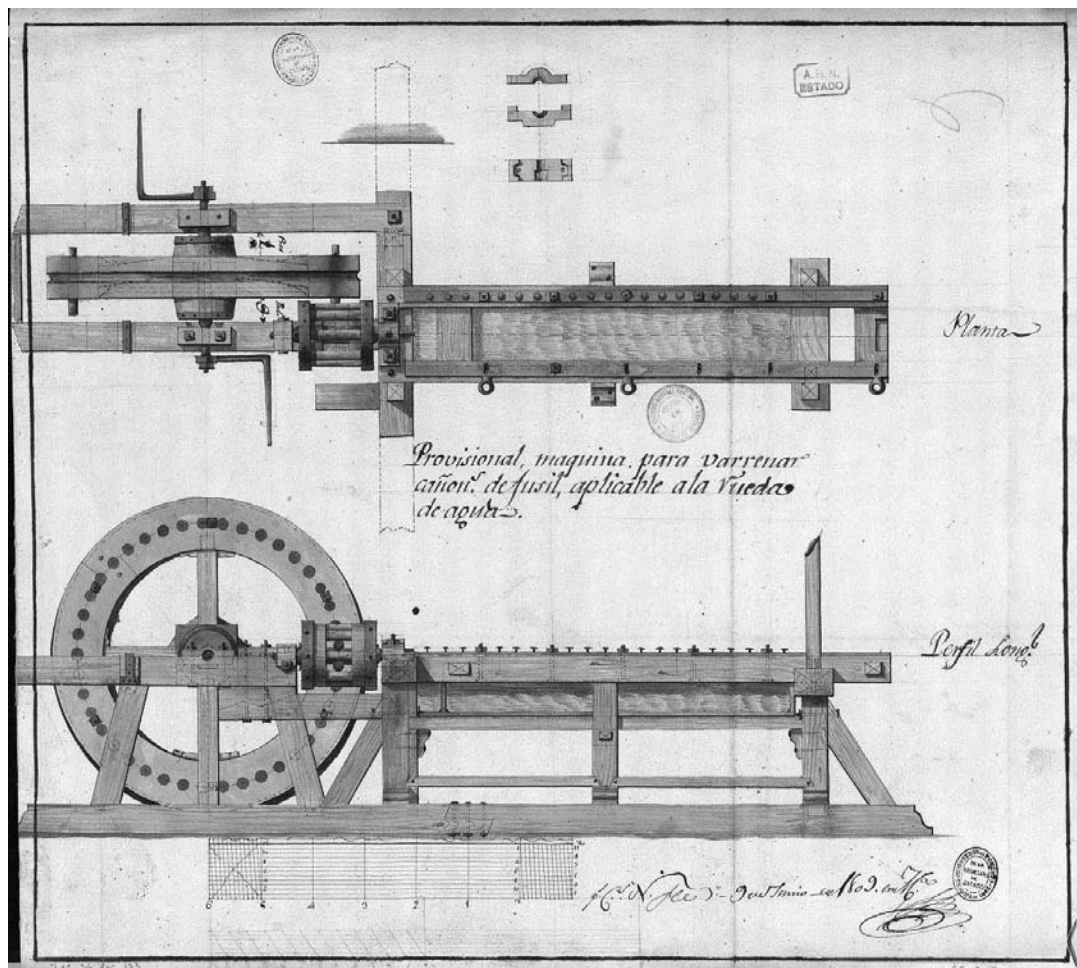
Aquests voluntaris es reuniren a l'ermita de Nostra Senyora de la Consolació els dies 28 i 30 d'agost amb la intenció de baixar a Berga i assaltar la presó per alliberar els presoners, tal i com manifestava un altre dels processats, Benet Casals: *"que nada oyó malo contra la Constitución; de presos solo que se intentaba sacar el Frayle, aquí [Berga] preso entonces, y nada de matar gentes, ni robar tiendas."* Efectivament, l'objectiu principal era alliberar el franciscà Josep Solà i Josep Busoms *Jep dels Estanys* (13), dirigents reialistes presoners a Berga. Segons les declaracions dels testimonis, en total eren uns quaranta homes, alguns armats i d'altres no, i els que manaven eren tres nois joves de Berga, tot i que al darrera hi eren Josep Montaner i Francesc Orriols *Teixidor* de Castellar de N'Hug. La conxorxa comptava, segons els processats Jaume Coromines, amb gent de la Vedella, Fígols, la Nou de Berguedà, la Pobla de Lillet, Castellar de N'Hug i Vallcebre. A més els hi van dir que *"cuando aquí estuviesen [Berga] ya habría gente que los ayudaría"*. De fet, a Berga pensaven reunir entre 700 i 800 homes.

La temptativa va ser descoberta i els principals sospitosos foren empresonats i jutjats, però els constitucionals van adonar-se que la ciutat de Berga podia caure

Veïns de la Nou de Berguedà processats per la conspiració de l'ermita de Nostra Senyora de la Consolació			
Encausats	edat	estat civil	professió
Joan Boxader,	53 anys		pagès
José Boxader, "Boix"	20 anys	casat	pagès
Benet Casals,	61 anys	casat	moliner
Jaume Colldeforns,	25 anys	casat	jornaler
Jaume Coromines,	20 anys		jornaler
Francesc Tubau "Pobla"	23 anys		teixidor de cotó
Joan Tubau, "Jan",	26 anys	casat	teixidor de cotó
José Tubau, "Pobla grossa"	31 anys		teixidor de cotó
José Turné, "Pep xic"	33 anys	casat	jornaler
José Verniol,	26 anys	casat	teixidor de cotó

rigents de la revolta reialista al Berguedà, el sergent retirat i xocolater de Berga Josep Montaner (10), s'instal·là a Perpinyà fugint de la Milícia Nacional que el perseguia pel suport que donava als predicadors anticonstitucionals de la Quaresma. Un cop a Perpinyà establí contactes amb els caps de la contrarevolució i, especialment, amb el Mariscal de camp baró de la Barra i el co-

de San Ramón cuando salía de misa de su Parroquia, Jaime Estragues de la Badella [Sant Salvador de la Vedella], le dijo si quería ganarse dos pesetas fuese aquella noche a la Ermita de la Consolación, quien tuviese armas con ellas, y el que no sin ellas." Sembla que els reialistes de Berga van contactar amb un de la Nou de Berguedà, i aquest va parlar amb uns altres tres al sortir de missa, i que aquests tres portaren

Canons de l'època fernandina (ARXIU ARB)

fàcilment a mans reialistes, per aquest motiu hi van enviar una companyia de la Milícia Nacional de Manresa i una altra del batalló d'Hostalric, comandades pel coronel Josep Perol. Però malgrat el fracàs del cop de mà, els presos reialistes intentaren la fuga, motiu pel qual l'Ajuntament sol·licità el seu trasllat a una presó més segura. Finalment, a començaments d'octubre, van ser enviats a Cardona. Malgrat el trasllat, però, a finals d'octubre fugiren dos presos de la presó de Berga, Joan Rafart de Gironella i Ventura Rabellat d'Alp. (14)

La conspiració del santuari de la Verge dels Tossals

Els reialistes es retiraren cap a les muntanyes del nord del Berguedà, però els dies 27 i 28 de setembre les partides reialistes dirigides per Josep Montaner ocuparen Castellar de N'Hug i enderrocaren la placa de la Constitució. La ràpida presència de columnes constitucionals aconseguí de foragitar els reialistes.

La tardor de 1821 Montaner aconseguí reunir una nova partida d'un centenar d'homes que es refugià al santuari de la Verge dels Tossals (Santa Maria dels Tossals - parròquia de Sant Martí de Capolat), on comptaren amb el suport del rector del poble que li subministrà nou fusells. Montaner comptava, a més, amb la col·laboració d'altres berguedans com Martí Pujol "Fèlix de Martinet del Pont"; Anton Mas "xavana"; Ramon Gorgas "paisà"; Agustí Dachs "Agustí de Vilada"; Joan Ripoll, Lluçà Pujol; Giralt de Prats de Lluçanès; i Josep Puig Boquica. (15)

Amb aquesta partida Montaner ocupà Borredà (dia 4 de novembre), Vilada (dia 5), Poble de Lillet i Berga als crits de "Viva el Rey absoluto y muera la Constitución", i reclutant gent "que ya estaban alistados". Els dies 9 i 10 ocupaven Vallcebre i Prats de Lluçanès, on segrestaren alguns regidors i exigiren a diversos veïns contribucions de 50 duros, a més de trenta parells d'espardenyes: "es feren socórrer, donar-los espardenyes,

recolliren algunes armes dient que volien el Rei absolut i anar contra la Constitució. No van insultar ningú, allistant a alguns, als quals donaven vuit rals cada dia i se n'anaren cap a St. Sebastià" (16)

Els pobles constitucionals del Bages, com ara Sallent, posaren el crit al cel: "en la montaña se han reunido facciosos en número de más de ciento; que a principios de esta semana se presentaron en Borrada, y hoy se dice haber llegado a Prats de Lluçanès", i demanaren municions per defensar-se d'un possible atac: "es preciso hacer resistencia, perseguir y acabar con semejantes hombres desnaturalizados, para lo que está como siempre decidida la Milicia de esta Villa con toda la vecindad; pero nos hallamos en el punto de no tener municiones." (17) Immediatament es reuniren a Bagà les Milícies de Puigcerdà, Berga i la Seu d'Urgell i el regiment de Múrcia sota el comandament del coronel Ramon Galí i anaren a trobar els reialistes. No tardaren a fer-ho i s'hi enfrontaren a Vallcebre i Prats de Lluçanès, aconseguint foragitar-los. Alhora que distribuïren

6.000 cartutxos entre els pobles del voltant de Berga.

Montaner i una part de a seva partida s'hagueren d'internar a França, una altra part restà a Vallcebre, i una altra part es presentà a l'indult al·legant que "fue engañado por algunos de Berga, sin saber quasi a donde iba, ni para que, se vio en medio de aquellos ladrones, esperando desde luego la ocasión para escaparse." (18) El Cap polític aprofità l'ocasió per trametre una circular a les viles del Solsonès, Berguedà i Bages: "Siendo escandaloso que en tiempos en que el sistema constitucional se consolida más y más por todas partes para el bien de la España, haya todavía en una parte de las montañas de Cataluña facciosos, o por mejor decir salteadores que quieren perturbar la tranquilidad y demás ventajas de aquel, como acaba de suceder con la cuadrilla de Montaner, los cuales no pueden dejar de ser víctimas de su necia temeridad." (19) Els que participaren en aquestes primeres revoltes reialistes al Berguedà eren, bàsicament, pagesos, artesans i menestrals (sobretot teixidors de cotó) i jornalers. I els seus dirigents foren religiosos, pagesos benestants, i ex-oficials de l'exèrcit.

Mentre, almenys oficialment, l'Ajuntament de Berga es mantenia constitucional i, igual que d'altres ajuntament catalans, es dirigí al rei sol·licitant la convocatòria de Corts extraordinàries per tal de cobrir el buit entre legislatures i evitar que els contrarevolucionaris el poguessin aprofitar per donar un cop d'estat. (20)

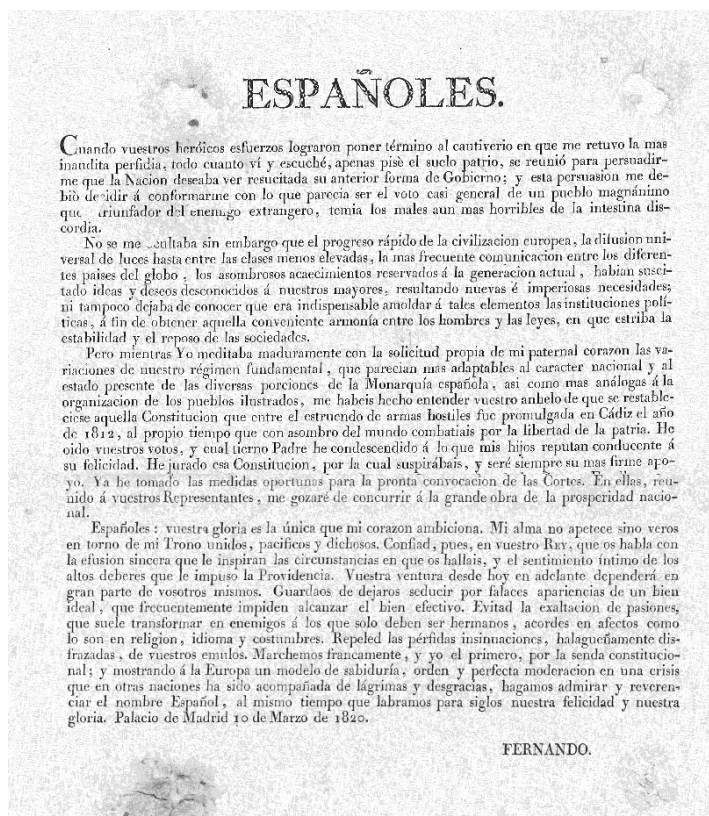
La primavera de 1822

El mes de març de 1822 Josep Montaner i Francesc Orriols Teixidor dirigiren un aixecament reialista al Berguedà que tingué el seu inici a Castellar de N'Hug. Més tard, el mes de maig i un cop alliberat, s'hi afegí el frare Josep Solà. A aquest grup s'hi anaren afegint d'altres partides més petites, com ara la que Martí Pujol formà al Berguedà: "se fue por los Pueblos de esta Montaña [Berguedà], reclutando y animando a las gentes para que tomasen las Armas para defender los derechos de nuestro Monarca, Religión y Patria". (21) Ola d'una trentena d'homes que havia aixecat Andreu Roca a Guardiola de Berguedà.

A mitjan mes de maig de 1822 el caporal dels mossos d'esquadra a Solsona, Marià Navarro, passà a comandar els sometents reialistes del Solsonès que agruparen fins uns quatre mil homes, amb els quals ocupà Solsona el dia 19 de maig després de tres dies de setge, i posteriorment entrà a Berga el dia 23, foragitant els 400 homes de tropa i Milícia que hi havia estacionats. (22) Segons el batlle reialista de Berga: “*Mientras permaneció en la misma [Navarro] obró con mucha madurez y orden creando una Junta de la que él era presidente, y eligiendo esta su correspondiente Tesorero con todas las formalidades necesarias. Que sacó de estas Reales Cárceles a todos los presos que se hallaban en ellas por Conspiración contra el abolido sistema Constitucional, dejando a los demás que estaban por otros delitos.*” (23)

El governador de Berga, el tinent coronel Josep Pérez Gisbert, la seva tropa, l'Ajuntament i la Milícia havien abandonat prèviament la ciutat; “*dejándola a la discreción de una multitud de facciosos seducidos y conducidos a pelear contra las armas nacionales por indignos ministros del altar*”, dirigint-se primer a Ripoll i després a Vic, tot manifestant que: “*en la mayor parte de los pueblos de todo el partido de Berga se toca a somatén luego que avistan las tropas nacionales y la mayor parte de curas y ayuntamientos son los agentes de los facciosos.*” (24) Es tractava d'un aixecament massiu perfectament organitzat al voltant del clergat, tal i com es denunciava des de les pàgines de la premsa constitucional: “*El obispado de Solsona está en una completa insurrección: los curas que eran los campeones celestiales y lo son ahora mundanos, dejan las armas sobre la misma mesa del altar en la que celebran el santo sacrificio de la misa.*” (25) “*L'aixecament abastava les comarques del Solsonès i del Berguedà i tenia el seu quarter general a Sant Llorenç de Morunys: “exigen contribuciones enormes, prenden a los liberales y se los llevan a S. Lorenzo de Piteus en cuyo lugar está el foco negro de donde salen los vapores malignos del servilismo que infestan aquellas montañas.*” (26)

A finals de maig, un cop alliberat, Josep Busoms *Jep dels Estany*s i el rector Ramon Traver van

Ferran VII va jurar la Constitució de Cadis el 7 de gener de 1820 (ARXIU ARB)

anar formant una altra partida integrada majoritàriament per berguedans i a la que s'hi anaren afegint d'altres més petites com la de 120 homes que havia aixecat a la Poble de Lillet i als seus voltants Antoni Casals; o la de 40 homes que aixecà el pagès Climent Sobrevias, *el Muchacho*. (27)

L'1 de juny de 1822 la partida d'un centenar d'homes de Marià Vilella (28) entrava a Sant Boi de Lluçanès on demanava racions d'etapa o diners equivalents i espardenyes. A més requisaren les armes dels milicians, exigiren una contribució de dues unces d'or al metge del poble, i feren un pregó per enrolar gent a la partida a la qual només s'hi afegiren dos veïns. A començaments de juny de 1822 Busoms unirà la seva partida a les de Marià Vilella, Benet Plandolit, i *Mossèn Anton*, ajuntant entre tots un miler d'homes. Primer es van moure per les comarques de la Garrotxa, la Selva i l'Osona. Mentre, les tropes constitucionals comandades pels coronels Lorenzo Cerezo y Ramon Galí intentaren contraatacar les partides reialistes que s'amagaven al cor de les muntanyes de l'Osona, el Bages i el Berguedà. Eren, però, insuficients per a

fer front a la gran mobilització reialista.

Quarter general reialista a Sant Llorenç de Morunys

Davant l'extensió del moviment reialista a la Catalunya Central, des de Barcelona s'envià un cos d'exèrcit per tal de foragitar-los. Primer ocuparen Cervera, i des d'allà es formaren tres divisions. La segona, amb 600 homes i comandada per José Mª Carrillo de Albornoz, actuaria pel Bages, el Solsonès, el Berguedà, el Ripollès i l'Osona contra les partides reialistes de Benet Tristany, Josep Montaner, Marià Navarro i *Jep dels Estany*s que comptaven amb uns 600 homes organitzats. Aquestes tropes comptaren amb el suport de companyies de Miquelets organitzades pels propis pobles per defensar-se dels continuats abusos de les tropes reialistes. Una de les primeres que s'organitzà fou al Berguedà: “*Hoy han venido las diputaciones de 17 pueblos a convenirse con nosotros para formar un somatén contra la canalla que roba, saquea, reza el rosario, y arruina a la patria.*” (29)

Les tropes constitucionals aconseguiren avançar i recupe-

rar Berga, però un cop allà foren assetjades pels reialistes, igual que passava amb Solsona i Cardona: “*el estado de sitio o de asedio a que se hallan reducidas Solsona y Berga; el engrosamiento de las partidas de facciosos, que todos reunidos hacen fuerzas muy considerables, pues las cuentan de algunos miles*”, ja que “*todo el país está sublevado, y por consiguiente incomunicado en todas direcciones.*” (30) De fet, el mateix dia que es publicava aquesta carta, els reialistes capitanejats per Ramon Traver rector de Sant Llorenç de Morunys entraven de nou a Berga, on saquejaren la casa de l'administrador de correus “*mientras gritaban ¡viva la Religión, y Fernando, hallaron un busto de nuestro Rey constitucional y lo degollaron.*” (31)

Mentre, unes altres partides reialistes que actuaven a l'Osona foren derrotats per Milans del Bosc a Olost, i es van veure obligades a retirar-se cap al Vallès i el Bages. En la seva retirada, el 13 de juny, una partida de 250 reialistes entraven a Prats de Lluçanès i trencaven la placa de la Constitució, saquejaven les cases dels milicians, i s'emportaven tres veïns per exigir un rescat a canvi de la seva llibertat. Tot plegat feia que els constitucionals de Berga veiessin les coses molt negres:

“*Aquella horda de S. Lorenzo de Piteus se ha reforzado considerablemente, y se va acercando en términos que solo dista dos horas y media. [...] En el camino fuerzan a todos cuantos hallan a tomar las armas, y nos tememos que este grupo unido con la bandada de mosen Antón, que según dicen está en Prats de Lluçanés, vendrán a ponernos sitio otra vez. [...] Este pueblo es tan servil que ya no quiso jurar la Constitución sino por mofa y el párroco no ha dejado de predicar contra ella.*” (32)

El veritable objectiu d'aquestes partides reialistes, però, era atacar Sallent, abans de dirigir-se cap el Berguedà i el Solsonès per imposar el bloqueig de Cardona. Un bloqueig que durà fins el novembre de 1822 quan els reialistes foren desallotjats per l'exèrcit constitucional. (33)

La segona quinzena de juny de 1822, es coronels José Mª Torrijos, José Bellido i Pedro Perena, acudiren en ajuda dels constitucionals encerclats, aconseguint

trencar els setges de Solsona i Berga, i estacionant les seves tropes a Cardona. Quasi al mateix temps, però, els reialistes ocupaven la Seu d'Urgell, on instal·laren una Junta catalana, primer, i la Regència d'Urgell, després. (34) A finals de juny, però, els caps reialistes Andrés Roca de Guardiola de Berguedà, Santos de Santpedor i Simó Genera de Navarcles estaven preparant per ordre de *Misses* una nova insurrecció al Bages amb centre a Navarcles i Rocafort on reclutaren 200 homes. El dia 30 entraven a Oló, Fonellosa, Castellsalí, Guardiola de Berguedà, Sant Fruitós, Navarcles i Castellar, imposant contribucions en nom "*del Rey, de Dios y la Religión*". Mentre, a Berga, *Jep dels Estanys*, Montaner i Orriols reunien els sometents de la comarca amb la intenció d'atacar Sallent i Santpedor i ajudar a les partides del Bages. Però les partides reialistes del Bages foren derrotades abans que poguessin rebre l'ajuda de les del Berguedà i es retiraren cap a Castellterçol on comptaven amb la col·laboració d'alguns regidors que els ajudaven a reclutar gent i armar-la.

De fet, la presència de Torrijos i Carrillo de Albornoz al Berguedà i al Solsonès a finals de juny va espantar els reialistes aquarterats a Sant Llorenç de Morunys comandats per Josep Corominas:

"*Las tropas de Cardona ayer tarde salieron por la parte de los llanos de Naves en donde quemaron muchas Casas y han hecho grandes atrocidades y esta mañana han entrado en Solsona, en donde se han reunido en número de unos mil trescientos, según la voz más comuna, y según se presume quieren subir a esta Villa para incendiarla y asesinarla por la grande irritación que tienen por ser esta tan entusiasmada contra ellos, pues Excmo. Señor: esta villa se halla con grande desconsuelo y aflicción al vernos que después de haber hecho tantos sacrificios por la defensa nos hallamos sin gente por no haber comparecido los pueblos o a lo menos muy pocos y a más D. José Busoms tampoco comparece y se halla en la Poble, y le tenemos tres propios.*" (35)

Els reialistes decidiren de traslladar els presoners que tenien a Sant Llorenç de Morunys cap a la Seu d'Urgell, i demanaren que se'ls enviés més munició i

tropes "*pues unidos los enviados con la gente del País que toda está decidida y resuelta a morir o vencer se harían progresos. Pues el terreno no espera más que armas y municiones y auxiliados de alguna partida disciplinada harían más ventajosos progresos.*" (36)

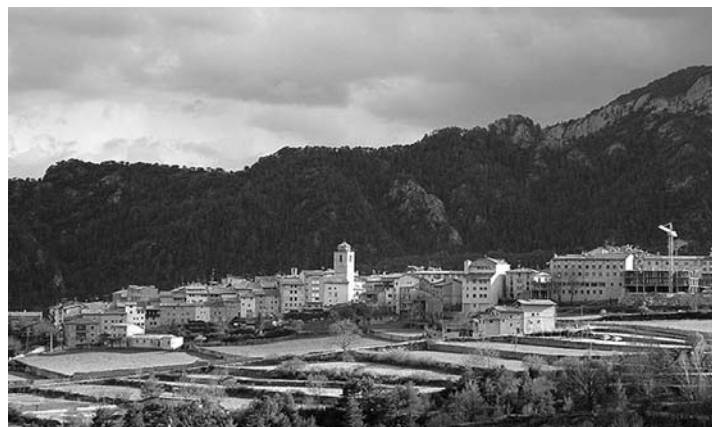
Aquest comandant reialista, però, no tant sols tenia problemes amb els constitucionals, sinó que també en tenia amb d'altres caps reialistes com Vilella i Busoms que s'havien instal·lat a Ripoll, on segons els constitucionals, "*los facciosos tienen su fábrica de armas, los hospitales de sus enfermos, y es el punto de apoyo de todas sus maniobras y el almacén de todos los robos de la mitad de Cataluña.*" (37) Des de Ripoll, Busoms i Vilella pretenien imposar contribucions a diversos pobles, com ara la Poble de Lillet o Bagà, que, segons Corominas, estaven sota el seu domini.

L'estiu de 1822: guerra i propaganda

L'estiu de 1822 els reialistes dominaven plenament el nord de Catalunya ocupant la Seu d'Urgell, Puigcerdà, Ripoll, Olot, Sant Llorenç de Morunys, Tremp i Balaguer, i les úniques avançades de l'exèrcit liberal eren els punts de Berga, Solsona, Vic i Cardona. A més, Solsona i Berga caigueren a mans dels reialistes a començaments de juliol, després d'un primer intent fallit de *Jep dels Estanys* i el frare Piquer al capdavant de 500 homes al ser refusats pels "*escopeteros*". (38) Josep Montaner fou l'encarregat d'organitzar el poder reialista a la vila ocupada

Sant Llorenç de Morunys

(ARXIU ARB)

de Berga; mentre Josep Busoms es feu càrrec de Solsona. Mentre, els oficials de la Milícia Nacional de Berga s'hagueren d'expatriar a Manresa.

Els únics obstacles constitucionals al domini reialista de la meitat nord del Principat eren Cardona i Vic, i una i altra patiren setges continuats l'estiu de 1822.

Bandera a favor de Ferran VII (ARXIU ARB)

Els reialistes es plantejaren seriosament d'ocupar Vic i concentraren el gruix de les seves forces al nord de Catalunya. Mentrestant, a començaments d'agost de 1822, *Misses* aconseguí reunir els reialistes del Vallès comandats per Agustí Saperes, els del Berguedà comandats per *Jep dels Estanys*, els del Bages amb diversos caps i els seus propis homes, fins a formar una divisió de 2.000 homes amb els quals intentà atacar Manresa el dia 4 d'agost, però foren foragitades per Roten.

El Cap polític de Barcelona autoritzà als Comandants militars que perseguien els facciosos a poder declarar l'amnistia quan els semblés bé, però alhora els hi donà amplis poders per fer el que els semblés més oportú en

els altres aspectes, especialment l'aplicació i cobrament de multes als ajuntaments i particulars. Aplicant aquestes ordres una patrulla de la Milícia de Berga confiscà els béns que transportaven quatre traginers i que pertanyien a persones enrolades a les partides reialistes, i s'embargaren els béns d'Andreu de Rian, paborde

de la Seu, per valor de 20.000 pessetes. (39)

Els constitucionals aconseguiren de mantenir sota el seu domini les poblacions més importants i els centres administratius excepte les viles i ciutats ja esmentades. Però, les partides reialistes havien consolidat el seu domini sobre un ampli territori al nord de Catalunya, des de la Garrotxa a la Noguera, passant pel Ripollès, el Berguedà, el Solsonès, la Cerdanya, l'Alt Urgell, els Pallars i la Vall d'Aran, i en dos nuclis: un al sud de Catalunya (Priorat i Ribera d'Ebre) i un altre al Vallès i la Selva. El mes d'agost els reialistes dominaven la zona compresa entre els Pirineus i la línia que creuava Catalunya d'Olot a Mequinensa.

Els reialistes tenien uns 12.000 homes armats i organitzats en les seves partides i comptaven amb el suport puntual de d'uns 12.000 homes més organitzats en sometents; mentre que els constitucionals comptaven amb uns 11.000 homes de l'exèrcit i uns 12.000 milicians (10.000 voluntaris i 2.000 miquelets), a més de "*mil·lars de patriotes decididos, y que no cesan de prestar servicios eminentes a la buena causa*", i entre els quals se citen l'administrador de correus de Berga, i Riu hisendat de Sant

Llorenç de Morunys. (40) Allarg del Trienni podem considerar que els reialistes aconseguiren de mobilitzar uns 15.000 homes a Catalunya, encara que mai de forma simultània, ni permanent. D'aquests un bon gruix, un miler d'homes, voltà pel Berguedà a les ordres de Josep Busoms, Josep Montaner i Marià Navarro.

La Junta Suprema de Catalunya intentà d'organitzar militarment i administrativa les zones sota el control dels reialistes mitjançant la creació de juntes corregimentals i, de fet, força ajuntaments de les comarques de la Cerdanya, l'Urgell, el Solsonès, el Pallars i el Berguedà prometeren fidelitat a la Regència d'Urgell i li pagaren contribucions. En el territori dominat pels reialistes es distribuïa el portaveu oficiós de la Regència d'Urgell, el *Diario de Urgel. Dios y el Rey*, sent la ciutat de Berga un dels centres de subscripció. (41)

Un dels principals ideòlegs dels reialistes fou el dominic Tomàs Bou de Solsona. Amb les seves proclames contrarevolucionària contribuï a relacionar l'antirevolució popular amb la contrarevolució elitista. Les seves idees estan exposades sintèticament en un sermó que pronuncià a Berga un cop retornat l'absolutisme: *Jesu-Christ crucificat capità dels servils*. (42) En aquest text exaltava als berguedans que s'havien posat del costat dels reialistes: *"estich molt distant de pensar, devots Bergadans, que siau tant faltats de llums com maliciosament nos imputan nostres enemichs"*, alhora que criticava als constitucionals: *"que han caygut en lo més gran fanatisme ques'puga veurer, de defensar a costa de la sanch de sos conciutadans una llibertat desenfrenada, una igualtat impossible, una multitud de contradiccions y extravagàncies"*.

Segons Bou, el principal delictes dels constitucionals havia estat el seu atac al clergat i la religió: *"robar los béns de la mateixa Iglesia, perseguir de mort y assassinar a sos ministres, profanar y cremar sos temples, fer burla de las imatges de Mariay dels Sants, ultratjar y motejar a est Sr. crucificat, fer inclinar lo seu sagrat cos real y verdader sacramentat a reverenciar la pedra de la constitució"*. I les causes de tot plegat eren dues:

"La inobediència a la Iglèsia en

llegir lo que aquesta lostenia prohibit, és la una; y en això se han portat y los ha seccehit com a nostres primers pares, que desitjosos de saber massa faltaren al precepte de Déu; lo que causà la seva ruïna y la de tots els seus descendents. [...] L'altre causa és lo no voler aguantar lo jou suau del evangeli, tant conforme a la sana rahó, com confessan los mateixos impios; y lo desitj de una desenfrenada llibertat per entregar-se a tot gènere de vicis."

La campanya d'Antonio Roten i la guerra civil

A partir de l'estiu de 1822 els enfrontaments entre reialistes i constitucionals van esdevenir guerra civil a Catalunya, amb la sagnia corresponent. La guerra civil, arrossegà darrera seu una enorme violència (saqueigs, incendis, assassinats, robatoris, segrestaments, empresonaments, etc.) que s'exercità sobre els sectors més dèbils d'ambdós bàndols (presoners, familiars, ...). Violència que, junt a l'augment de les contribucions ordinàries i extraordinàries, contribuirà a augmentar la misèria de bona part de la població catalana.

El govern constitucional declarà l'estat de guerra a Catalunya el mes de juliol, i hi envià un exèrcit d'operacions a les ordres del general Francisco Espoz y Mina. Aquest arribà a Catalunya a començaments de setembre de 1822, i plantejà i desenvolupà una exitosa campanya militar per foragitar els reialistes de Catalunya i recuperar les viles i ciutats ocupades. Partint de Calaf organitzà el seu exèrcit en quatre divisions. La quarta, manada pel

general Antonio Roten, havia d'actuar per les comarques de l'Anoia, el Bages, el Solsonès i el Berguedà.

Agustí Saperes *Caragol* que havia estat foragitat del Vallès a finals d'agost, s'instal·là a la tardor de 1822 al Berguedà, col·locant el seu quarter general, l'hospital, i *"un depósito de sastres con el fin de construir Vestuarios"* a la vila de Berga. El mes de setembre Saperes comptava amb dos batallons, amb un total de 1.220 soldats i 31 oficials. (43) Des d'aquesta reraguarda Saperes realitzà incursions al Bages, al Vallès i a la Selva. Mentrestant, el cap reialista Llauder anunciava des de Berga que a començaments d'octubre *"llegarían allí muchas tropas de otra Nación."* (44)

A començaments d'octubre, des de Berga es demanava a Espoz y Mina que nomenés un comandant d'armes de la vila, a les ordres del qual l'Ajuntament i els propietaris es comprometien a aportar-hi homes: *"Conforme lo desean varios patriotas que por su conocida adhesión al Sistema Constitucional han tenido que emigrar de dicho partido abandonando sus pingües propiedades, y se han presentado a la Diputación, a consecuencia del expresado decreto, manifestando sus vivos deseos de contribuir al exterminio de los enemigos de la libertad con el levantamiento en favor de ella de un crecido número de habitantes del referido partido que ofrecen verificar si se les auxilia con el enunciado nombramiento de comandante de armas."* (45) De fet, el Berguedà es trobava pràcticament ocupat pels reialistes, i això feia que les autoritats municipals de Berga haguessin de demanar constantment ajuda a Manresa per

"librar a los pueblos de las Ordas de los facciosos", i poder així cobrar les contribucions.

A finals de novembre de 1822, les partides de Marià Vilella i Josep Busoms, que havien estat expulsades per Roten del setge de Cardona, es desplaçaren cap al Berguedà, entrant a la Pobla de Lillet (28 de novembre) i Berga (7 de desembre) en combinació amb el Mariscal de Camp Felipe de Fleyres. La presència de Roten al Solsonès i el Berguedà obligà les forces de *Jep dels Estanyes* a desplaçar-se cap el Bages, on s'uní a Saperes i Piquer, reunint prop de 2.000 homes a Navarcles i Castelletçol, amb la intenció d'ocupar Manresa i Sallent, aprofitant l'absència de Roten. Però aquest, els sorprengué des de Moià per la reraguarda i els obligà a retirar-se. Tot i això encara intentaren atacar Sallent el 13 de desembre, però en foren de nou refusats. Després es desplaçaren cap al Vallès i al Maresme, mentre Roten recuperava pels constitucionals la ciutat de Berga. Menys sort va tenir la columna constitucional comandada per Camprubí que fou sorpresa pels reialistes a la Pobla de Lillet, sent fets presoners la majoria dels seus homes i posteriorment assassinats a Ripoll. (46)

La segona quinzena del mes de gener de 1823, Roten desallotjava els reialistes del Solsonès i ocupava Sant Llorenç de Morunys (18 de gener) i Solsona (dia 20). Roten ordenà a les seves tropes que saquegessin i cremessin el que havia estat el centre dels reialistes del Solsonès i del Berguedà: *«borrarà del mapa de España la villa esencialmente facciosa y rebelde, llamada San Llorens de Morunys, cuyo fin será saqueada y entregada a las llamas»*, i adreçà una proclama als habitants dels pobles de la comarca anunciant-los que *«el pueblo que fue de San Lorenzo de Morunys ha sido saqueado e incendiado de mi orden por la rebeldía de sus habitantes contra la Constitución de la Monarquía que jamás quisieron jurar.»* (47) Des de Solsona, Roten es dirigí a Cardona, i posteriorment a Prats de Lluçanès amb la intenció d'alliberar Moià, i foragitar les partides de Tristany, Busoms, Costa i Caralt. Els càstigs exemplars, com el saqueig i crema d'un poble enemic, foren exe-

Quadre: Enfrontaments entre reialistes i constitucionals (1821-1823)

Municipi	enfrontaments	pensions reialistes morts
Berga	10	20
Borredà	1	
Castellar de N'Hug	4	
Guardiola de Berguedà	1	
Gironella	3	5
Poble de Lillet	5	5
Serrateix	1	2
Vallcebre	1	
Vilada	1	
Berguedà	5	8
TOTAL	32	40

Quadre: Caps de partides reialistes del Berguedà			
Nom i cognoms	Edat	Ofici	residència
Josep Busoms, <i>Jep dels Estanys</i>	55	ex-militar i contrabandista	Vallcebre
Antoni Casals		pagès	La Pobla de Lillet
Benet Cunill			Berga
Agustí Dach, <i>Agustí de Vilada</i>		pagès	Vilada
Ramon Gorgas, <i>el Paísà</i>		teixidor de cotò	Berga
Josep Lluçà		religiós franciscà	Berga
Josep Montaner		ex-militar i xocolater	Berga
Francesc Orriols, <i>Teixidor</i>		Castellar de N'Hug	
Josep Piquer, Josep		religiós franciscà	Berga
Josep Puig, Boquica	25	comerciant de tel·les	Castellar de N'Hug
Martí Pujol, <i>Felis del Martinet del pont</i>	35	jornaler	Berga
Antoni Mas, Xana Texedor		ex-militar, teixidor	Berga
Ramon Postius			Berga
Andreu Roca			Guardiola de Berguedà
Climent Sobrevias	25	pagès	El Cint - L'Espunyola
Josep Solà		religiós, franciscà	Berga
Caps de partides reialistes que actuaren pel Berguedà			
Marià Navarro	37	caporal Mossos Esquadra	Solsona
Llucià Pujol			Prats de Lluçanès
Agustí Saperes, <i>Caragol</i>	30	militar	Valls
Ramon Traver		vicari	Sant Llorenç de Morunys
Benet Tristany, <i>mossèn Benet</i>	28	religiós, canonge	Solsona
Marià Vilella	33	Mosso d'Esquadra	Solsona

cutats tant pels constitucionals: Castellfollit de Riubregós (Espoz i Mina el 24 d'octubre de 1822) i Sant Llorenç de Morunys (Roten el 18 de gener de 1823); com per pels reialistes: Tuixén (Alt Urgell) i algun poble del Berguedà (Busoms el 4 de gener de 1823).

A finals de gener, però, els reialistes encara continuaven amb una certa força a l'Osona i al Berguedà. L'objectiu dels reialistes era el d'ajuntar aquestes partides amb les de Miralles, *Jep dels Estanys* i el *Trapense*. Al Berguedà, *Jep dels Estanys* reuní alguns sometents i agrupà les partides disperses, mentre que a l'Alt Urgell es reagrupaven les partides disperses de Miralles, Benet Tristany, *Misses* i *mossèn Anton* amb uns 3.000 homes i 300 cavalls. Tots plegats pretenien recuperar la ciutat de Berga. Per impedir-ho Milans els atacà a Sant Llorenç de la Muga i els expulsà de nou a França el dia 25 de gener.

Molts pobles que havien vist amb simpatia els aixecaments reialistes, començaven a estar farts d'alguns dels seus dirigents, com ara Benet Tristany (48), la

partida del qual s'estava a començaments de 1823 al Berguedà, on imposà el seu particular terror als pobles que controlà. En tenim una mostra en el cas de Borredà on s'estigué des del 27 de gener fins el 2 de febrer de 1823, exigint 2.000 racions i 5 unces d'or, a més de demanar préstecs a alguns particulars i saquejar cases, aconseguint que paguessin més de 300 duros. Després hi tornà:

«El día 5 del mismo febrero [1823] a las 3 de la tarde volvió a comparecer [Benet Tristany] unido con la división de Miralles mandada por Mn. Cristofol, a poco rato de estar en esta el Ayudante Serna que no sabemos a que partida de las dos pertenecía pidió 2.100 pesetas dentro el término de media hora o el Bayle fusilado y el pueblo saqueado; mientras se hacían las diligencias para aprontar el pago, empezaron el saqueo de muchas casas y habiéndose reconvenido al referido Ayudante para que pusiese la tropa al orden, pues que ellos mismos quitaban los medios de poder efectuar el pago respondió que sino le aprontaban inmediatamente lo pedido daba el saqueo general y fusilaba luego al Bayle. En fin se hubo de aprontar el

gran pago aquella misma tarde (que se lo repartieron el referido ayudante y Mn. Tristany como consta al recibo de los dos), cosa que se creía imposible el poderlo efectuar por ser un Pueblo mísero haber tenido que suministrar y pagar tanto los 7 días primeros que estuvo Tristany y a más ser un Pueblo de tránsito que casi todos los días teníamos que suministrar a partidas realistas pero la gente hicieron casi más de lo que pudieron para librarse

del saqueo y salvar la vida del Bayle, pero lo sensible es que nada de esto se logró porque el Bayle tubo aun que escaparse valiéndose del vino para Sobornar la guardia. A más hubo muchas casas enteramente saqueadas y a otras que iban los soldados a hacerlos sacar el dinero y habiendo ido una Mujer a dar parte a Mn. Tristany diciéndole que pusiese remedio a su Casa que todo le robaban le respondió [que] todavía no hacían lo Bastante. A otras dos mujeres después de haberles saqueado enteramente la Casa las tuvieron atadas por las Calles hasta la noche que se las llevaron a Alpens y allí tuvieron que pagar 25 duros para que las soltasen. En fin el desorden grande hasta las diez de la noche que se marcharon con dirección a Alpens.» (49)

Els francesos de nou

L'hivern de 1823, l'ofensiva d'Espoz i Mina aconseguí de foragitar de Catalunya la Regència d'Urgell i les principals partides reialistes, majoritàriament cap a França. Les potències absolutistes europees que des del seu inici havien vist amb mals ulls la revolució liberal espanyola, i que la tardor de 1822 a Verona ja havien decidit d'envair Espanya si calia per restaurar l'absolutisme, encarreguen a França aquesta missió. De manera que la nit del 7 al 8 d'abril de 1823, entra a Espanya un cos d'exèrcit francès comandat pel duc d'Angulema i conegut com els *Cent mil fills de Sant Lluís*. I el 18 d'abril entra per Puigcerdà el cos d'exèrcit comandat pel general Moncey que havia d'ocupar Catalunya,

Pensions atorgades a familiars de reialistes morts (1821-1823)			
Municipi	veïns	Pensions reialistes	0/00
Avià	79	1	12,7
Bagà	172	3	17,4
Berga	507	18	35,5
Borredà	168	1	6,0
Casserres de Berguedà	150	2	13,3
Castellar de N'Hug	101	5	49,5
Gironella	130	5	38,5
Montmajor	87	2	23,0
Pobla de Lillet	289	8	27,7
Puig-reig	62	2	32,2
Reste 20 municipis	1.113	3	2,7
BERGUEDÀ	2.878	50	17,4
CATALUNYA	165.872	764	4,6

Berga des de Queralt (ARXIU ARB)

al capdavant de 21.000 soldats, 4.400 cavalls i uns 6.000 soldats reialistes. (50) A començaments de maig, tal i com denunciava l'alcalde de Manresa: *"se paseen impunemente los facciosos que componen la horda del forajido Miralles por el País comprendido entre Berga y Cervera, saqueando a los infelices pueblos y cometiendo las atrocidades que acostumbran"*. (51)

A finals de juliol l'exèrcit francès dominava tot Catalunya excepte: Barcelona, Tarragona-Reus i Lleida. A mesura que l'exèrcit francès anava ocupant el territori, els reialistes anaven reinstaurant l'absolutisme i constituint Junes corregimentals provisionals per administrar el territori. Es creà la Junta corregimental de Manresa per tal d'administrar el Bages i el Berguedà. No fou, però, senzilla la restauració de l'absolutisme, ni a nivell econòmic ni a nivell polític. I, especialment conflictiva fou la qüestió dels impostos i préstecs forçosos. El Partit de Berga fou dels que més es resistí a pagar el préstec forçós que imposà la Junta Corregimental de Manresa, i per aquest motiu les autoritats locals foren amenaçades amb un cons-trenyiment militar:

"En vista de tantas resistencias y excusas nada fundadas con que el partido de Berga se ha portado y porta en razón del préstamo que con fecha veinte de junio último se le asignó. Acordaron se pasase oficio al Alcalde Mayor y Ayuntamiento de dicha Villa para que no cumpliendo con dicho préstamo dentro de tres días, se le enviará un número de gente armada de las compañías de esta ciudad para que

lo verifiquen, sirviendo de apremio el pago del prest de dichos hombres, cuyo número deberá aumentar continuándose en la inobediencia; cual apremio será extensivo a los demás pueblos de este Partido de Manresa que no han cumplido con el mismo préstamo o cuota de él que se les hizo saber y ordenó." (52)

Finalment, el 22 de novembre la Junta decidí d'aplicar el cons-trenyiment *"en vista del poco caso o tal vez morosidad culpable que se experimenta en los pueblos del Partido de Berga."* Però no s'obtingueren els resultats esperats i a mitjan desembre els deutes encara continuaven.

Santuari dels Tossals (ARXIU ARB)

La Junta també va intentar de retornar a l'estat de coses d'abans de 1820, manant de pagar el delme sencer i imposant bagatges, i ordenant de restituir els ajuntaments que hi havia abans del març del 1820, sempre i quan els regidors no haguessin estat constitucionals. La Junta també es distingí per la seva activitat repressora, com ara la depuració dels mestres: *"todos los maestros de educación pública que haya en esta Ciudad, y demás Pueblos de mi mando, que tengan opinión de constitucionales, serán separados de sus destinos, y los Ayuntamientos reemplazarán las vacantes por hombres de conocida virtud y amor al rey."* (53)

Finalment, l'1 de novembre de 1823 es restaurà la monarquia absoluta. A Berga celebraren *"la noticia que lo Rei d'Espanya Fernando Séptimo era en son trono de Madrid"*, els dies 10, 11 i 12 d'octubre, amb Te-Deums, la *"passada de la Patum per los carrers"*, i una desfilada de *"trenta homes que portaven tots camisa blanques com uns disfressats, i amb diferents eines de pagès que portaven cada un, i un a cavall d'un ruc que predicava, i al mig de la Plaça han cremat lo llibre de la Constitució, y han ventat totes les cendres que no se n'apareguessin ja mai més, i immediatament han fet petar lo foc com se acostuma lo de matí de Corpus."* (54) És a dir, el Trienni Liberal acabava

igual que havia començat, fent ballar la Patum, però amb una diferència substancial: la brutal repressió contra els perdedors, els constitucionals. (55)

Conclusions

La comarca del Berguedà fou una de les comarques catalanes on es produïren més enfrontaments bèl·lics entre constitucionals i reialistes. Malgrat ocupar tant sols el 3,7% del territori del Principat, s'hi registraren un total de trenta-dos enfrontaments, el doble de la mitjana comarcal i un 5% del total. A més sabem que dels 764 reialistes que moriren durant el Trienni i els seus familiars obtingueren pensió, 40 van morir al Berguedà, un 5%, el doble de la mitjana comarcal (vegeu el quadre). (56)

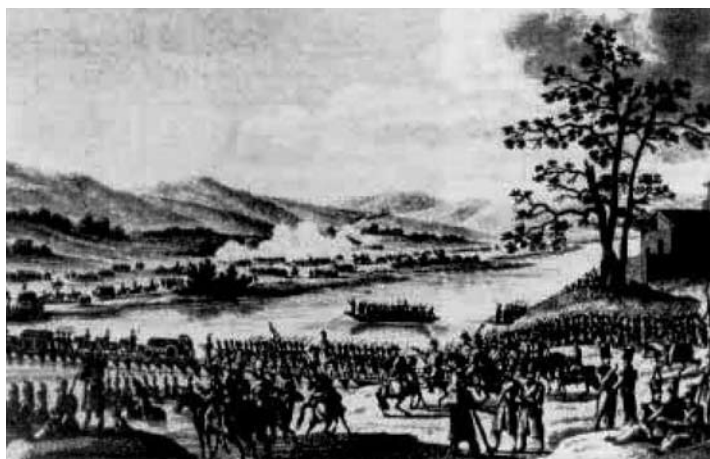
A la comarca del Berguedà no tant sols es produïren nombrosos enfrontaments bèl·lics, sinó que fou una de les comarques catalanes que subministrà més homes al reialisme, tant com a dirigents, com a combatents. Dels 104 caps de partides reialistes que tenim localitzats arreu de Catalunya, setze, un 15,4% eren del Berguedà, mentre que el pes demogràfic de la comarca a la Catalunya del primer terç del segle XIX tant sols era de l'1,7% (vegeu el quadre).

Això fa que el Berguedà sigui la comarca que aporta més caps de partida al reialisme. Uns caps de partida situats, majoritàriament entre els 25 i els 35 anys, i de procedència geogràfica diversa, tot i predominar els de la ciutat de Berga: nou (un 56%), seguits a molta distància dels de Castellar de N'Hug: dos (12,5%), i sent la resta de L'Espunyola, Guardiola de Berguedà, La Pobla de Lillet, Vallcebre i Vilada. Aquesta diversitat també es pot veure quant a l'extracció social: ex-militars, religiosos, pagesos, teixidors de cotó i jornalers.

Les partides reialistes que actuaren més pel Berguedà, ja fos de forma individual o conjunta, foren les de Josep Montaner, Josep Busoms *Jep dels Estanys*, Climent Sobrevias i Francesc Orriols *Teixidor*, totes elles formades a diversos pobles de la comarca. Però també hi actuaren partides formades a d'altres comarques, com les de Marià Navarro, Marià Vilella, Agustí Saperes *Caragol* o Benet Tristany.

Si ens fixem ara en el nombre d'enrolats a les partides reialistes, la seva base social, també podem dir que el Berguedà és una de les quatre comarques catalanes (junt amb el Bages, el Solsonès i la Segarra) que aporta més combatents a les files reialistes, tant des del punt de vista absoluts com relatiu. En el quadre següent podem veure com les cinquanta famílies de reialistes morts pensionades, signifiquen el 6,5% del total de que disposem de dades, quan la comarca tant sols representa l'1,7% de la població catalana. Per altra banda, aquests 50 reialistes morts representen l'74% dels veïns de la comarca, quan la mitjana comarcal és del 0,46%. Segons els nostres càlculs, entre 800 i 1.000 berguedans passaren per les files reialistes de forma permanent o esporàdica. Això vol dir que una de cada tres llars del Berguedà aportà un home al reialisme.

De l'amplitud geogràfica de l'aixecament reialista al Berguedà també n'és una bona mostra que hi hagués enrolats d'almenys deu dels trenta municipis de la comarca (un 33,3%), quan la mitjana catalana és del 27%. Si ens fixem en el nombre absolut,

Els Cent Mil Fills de Sant Lluís entrant a Espanya pel riu Bidasoa (ARXIU ARB)

Berga és la que aporta més homes al reialisme: divuit (un 36%), seguida a distància de la Pobla de Lillet: vuit (16%), Castellar de N'Hug (10%) i Gironella (10%). En canvi si ens fixem en el percentatge de reialistes respecte dels veïns, els més alts es donen a Castellar de N'Hug (4,95%), Gironella (3,85%), Berga (3,55%), Puig-reig (3,22%) i Pobla de Lillet (2,77%). Curiosament els pobles més reialistes els trobem en l'eix que marca Gironella – Berga – Pobla de Lillet – Castellar de N'Hug (un 72% del total i una mitjana de 3,5% per veí). De l'amplitud social del reialisme n'és una bona mostra la participació de sectors de les classes benestants (propietaris i comerciants), del clergat, i de les classes treballadores, des de l'artesania i la menestralia (sobretot teixidors de cotó) a la pagesia, passant pels jornalers del camp i la ciutat.

Aquest ampli moviment antirevolucionari i contrarevolucionari que confluí en el reialisme al crit de "*Visca el Rei i la Religió!*", no s'explicaria sense l'existència d'una xarxa contrarevolucionària integrada per eclesiàstics i civils dispersa per tot el territori i en contacte amb els exiliats al sud de França. Aquesta xarxa era l'encarregada de realitzar la propaganda contrarevolucionària i de transformar i canalitzar l'antirevolució popular cap a la contrarevolució, mitjançant les partides armades. Ara bé, aquesta xarxa actuava sobre una societat sensible als seus missatges, tant

econòmicament com cultural. La crisi econòmica del tombant dels segles XVIII i XIX havia desballestat l'economia de la comarca basada en una indústria rural i manufacturera i en una agricultura cerealícola en procés de comercialització. El Berguedà perd l'11% de la població entre 1787 i 1830. Artesans i menestrals i jornalers tenien dificultats per tenir una ocupació al llarg de l'any, i les sequeres de 1821 i 1822 no van fer més que agreujar la situació per a la petita pagesia. Per tant hi havia un mercat de mà d'obra disponible per enrolar-se a canvi d'un sou com el que es cobrava a les partides reialistes. El Berguedà és una d'aquelles comarques intermèdies que, com encertadament han assenyalat Jaume Torras i Josep Fontana, són més empobrides que no pas pobres.⁽⁵⁷⁾ És a dir, una comarca on perduraven formes antigues de treball, però sotmeses a la pressió transformadora de noves formes que anaven implantant-se. Però hi havia també una base cultural, mitjançant la qual interpretem la realitat, que lligava més amb el discurs del reialisme que no pas amb del liberalisme i, molt menys, amb la seva praxis.

Notes

- (1) El context general del Trienni Liberal a Catalunya i alguns detalls d'aspectes que surten en aquest article es poden trobar a Ramon ARNABAT, *La revolució de 1820 i el Trienni Liberal a Catalunya*, Vic, Eumo, 2001; *Visca la Pepa!*, Barcelona, SCEH-IEC, 2002; i *Visca el Rei i la Religió!*, Lleida, Pagès, 2006. Sobre la vila

de Berga aquests anys vegeu Jacinto VILARDAGA, *Efemérides bergadanas. Colección de todos los hechos acaecidos en Berga que han llegado a nuestra noticia desde los tiempos primitivos hasta nuestros días*, Manresa, Impresiones San José, 1919, pàg.198-220, i *Historia de Berga y breves noticias de su comarca desde los tiempos primitivos hasta nuestros días*, Barcelona, Tipo-litografía de Luis Taso, 1890, pàg.317-320. El millor document de l'època referit als aixecaments reialistes és J.M.R.: *Memorias para la historia de la última guerra civil de España*, 2 vol., Barcelona, Brusi, 1826; i la millor anàlisi del reialisme el trobem a Jaume TORRAS, *Liberalismo y rebeldía campesina*, Barcelona, Ariel, 1976.

- (2) Ramon FELIPÓ, *La Patum, el Corpus Christi de Berga*, Berga, 2005.
- (3) *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessions de 29 de maig i 11 de juny (Poble de Lillet) de 1822.
- (4) Arxiu de la Diputació de Barcelona (ADB). Lligall 32. Els 30 municipis que actualment abasta la comarca del Berguedà tenien un total de 2.878 veïns, uns 12.000 – 14.000 habitants.
- (5) *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessions de 23 de gener i 19 de febrer de 1823, i vol.13, sessió de 14 de març de 1823. Archivo del Congreso de los Diputados (ACD). Lligall 8, expedient 9.
- (6) ADB. Lligalls 46 i 47. Ramon ARNABAT, *Visca la Pepa! Les reformes econòmiques del Trienni Liberal (1820-1823)*, Barcelona, SCEH-IEC, 2002.
- (7) Arxiu Històric de Girona. Arxiu Notarial de Girona. Manual de Amortización, 1838-1843, D. José María Salomó
- (8) Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals (ADPO). Lligall 4MP-369.
- (9) Archivo Histórico Nacional (AHN). Estado. Lligall 5.228. Lligall 369
- (10) Montaner participà en la guerra del Francès i la finalitzà amb el grau de Sergent. Un cop acabada la guerra es llicencià i exercí el seu ofici de xocolater a Berga. Al proclamar-se la Constitució connectà amb els dirigents contrarevolucionaris d'exiliats i encapçalà diverses partides reialistes al Berguedà, finalitzant el Trienni amb la graduació de coronel de les tropes reialistes. Participà en la revolta dels Malcontents a Tortosa l'any 1826 i fou deportat a Ceuta. El mes d'octubre de 1833 participà en l'aixecament carlí de Prats de Lluçanès a les ordres de Josep Galceran.

- (11) Archivo General Militar de Segovia (AGMS). Lligall M-3772: Expedient personal de Josep Montaner.
- (12) Arxiu Comarcal del Bages (ACBG). Arxiu Judicial. Lligall 61: Peça sobre els facciosos del poble de la Nou, a l'ermita de la Consolació del terme de Vedella, a darrers d'agost i començaments de setembre, Berga, 12 de setembre de 1821.
- (13) Sembla que Solà i *Jep dels Estanyans* pensaven aprofitar la paga mensual per subornar els seus carcellers i fugir, i que comptaven amb el suport de dos cunyats de Solà: Josep Riu de Berga i Pere Solà de Piera. Josep Busoms, *Jep dels Estanyans*, fou capità d'una companyia de Miquelets de Berga en la guerra contra els francesos (1795-1796). Després participà com a guerriller a la guerra del Francès aconseguint la graduació de coronel. L'abril de 1821 fou empresonat per les seves activitats contrarevolucionàries a Berga, Manresa i Cardona, fins que el 17 de maig de 1822 fou alliberat, junt al frare Josep Solà, per Romà Samsó (administrador de les salines de Cardona). A partir d'aquest moment encapçalà diverses partides reialistes i al final del Trienni fou compensat amb una pensió i la graduació de Coronel. L'any 1827 participà i dirigí la revolta dels Malcontents a Catalunya i el 30 de juliol publicà una proclama proclamant-se Comandant general de les divisions reialistes. Fou pres i afusellat l'any 1828.
- (14) ACBG. Lligall 61. Oficis del batlle de Berga al de Manresa amb dates de 6 i 14 de setembre, 6 i 30 d'octubre de 1821.
- (15) Josep Puig, participà a la guerra del Francès com a guerriller. Durant el Trienni liberal s'enrola a les files reialistes de mossèn Anton fent tasques d'intendència i finalitzà el Trienni amb el grau de Capità. L'any 1833 participà en la primera guerra carlina a les files de *Don Carlos*, i el 1847-1848 participà en la guerra dels Matiners.
- (16) Testimoni de Joan Piniella recollit per Isidre BORRALLERAS, *Recull de dades històriques de Prats i el Lluçanès*, Prats de Lluçanès, Ajuntament, 1993, pàg.208.
- (17) ACBG. Lligall 61: ofici del batlle de Sallent al de Manresa amb data de 10 de novembre de 1821.
- (18) ACBG. Lligall 61: ofici del batlle de Santpedor al de Manresa amb data de 13 de novembre de 1821.
- (19) ACBG. Lligall 61: ofici del Cap polític al batlle de Manresa amb data de 18 de novembre de 1821.
- (20) Hem localitzat un exemplar de l'exposició de l'Ajuntament de Berga amb data de 18 de juny de 1821 a l'Arxiu Històric Municipal de Tarragona (AHMT). *Acuerdos, 1821-II*, vol.26.
- (21) AHMS. Lligall 3053: Carta del Comissari de Guerra de la Regència d'Urgell amb data de 22 de novembre de 1822 (dins l'expedient personal de Martí Pujol).
- (22) Núria SALES, *Història dels Mossos d'Esquadra*, Barcelona, AEDOS, 1962, pàg.151-152 i 210-221.
- (23) AHMS. Lligall N-134: Certificat amb data de 3 de desembre de 1824, signat pel batlle de Berga.
- (24) *Diario de Barcelona*, núm.148, de 28 de maig de 1822, pàg.1.414: Ofici del tinent coronel Josep Pérez Gisbert al Cap polític de Barcelona, amb data de 25 de maig de 1822.
- (25) *La Voz del Pueblo*, núm.15, de 19 de juliol de 1822, pàg.1-4.
- (26) Archivo Histórico Militar de Madrid (AHMM). Secció "Guerras de Fernando VII": Carta de Joaquín Ruiz Porras al Secretari d'Estat i Guerra, datada a Santa Coloma de Queralt el dia 31 de maig de 1822.
- (27) AGMS. Lligall B-3893. Pagès del Cint (L'Espunyola) va participar al costat de Busoms en la guerra reialista. Un cop finalitzada la guerra fou declarat capità il·limitat i destinat al dipòsit d'Amer primer i després al de Berga. L'any 1827 una junta de qualificació li denegava qualsevol gratificació per no haver demostrat suficientment els seus mèrits durant el Trienni, i el 1834 s'enrolà amb els carlins.
- (28) Vilella participà a la guerra del Francès pel corregiment de Vic. Al finalitzar la guerra s'enrolà al cos de Mossos d'Esquadra i l'any 1816 en fou nomenat caporal, i s'hi mantingué fins l'any 1822 que les Corts en decretaren la seva dissolució. Fou dels primers a aixecar-se al Ripollès i assolí la graduació de Coronel. Es refugià a França a començaments de 1823 i tornà a entrar a Catalunya l'abril d'aquest any com a Cap del sisè batalló de l'exèrcit reialista que acompanyà els francesos. Malgrat ser-li reconeguda la seva graduació al finalitzar el Trienni, participà l'any 1827 en la revolta dels Malcontents a les ordres de Busoms. Durant la primera guerra carlina actuà per l'Anoia i posteriorment s'enrolà a les files de Benet Tristany, i fou mort a Solsona (març de 1834).
- (29) *Diana constitucional, política y mercantil de Reus*, núm.29, de 7 de juny de 1822, pàg.2.
- (30) Oficis de Torrijos a Manuel Sesé i José Bellido datats a Agramunt el 13 de juny de 1822 reproduït a Luisa SAENZ DE VINIEGA DE TORRIJOS, *Vida del general D. José María de Torrijos y Uriarte. Escrita y publicada por su viuda*, 2 vol., Madrid, Imprenta de Manuel Vinuesa, 1860, pàg.92-96 i 105-106.
- (31) *Diario de Barcelona*, núm.164, de 12 de juny de 1822, pàg.1.560.
- (32) *Diana constitucional, política y mercantil de Reus*, núm.34, de 18 de juny de 1822, pàg.2. Carta des de Berga.
- (33) Ferran SÀNCHEZ AGUSTÍ, *Ban-dolers, Reialistes i Liberals a la Catalunya Central (1820-1827)*, Sallent, 1987, pàg.101-187. També J.M.R., *Memorias...*, I, pàg.125-133.
- (34) Ramon ARNABAT, "La Regència d'Urgell i el reialisme català, 1820-1823", *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm.XIII (Barcelona, 2002), pàg.61-87.
- (35) [Joan ROMAGOSA PROS], *Año de 1822. Libro maestro en que están anotados todos los oficios de la Junta y comandantes de División subordinados al Señor D. Juan Romagosa Comandante General aprobado por la Junta Suprema de todas las Tropas defensoras de la Ley de Dios y de los derechos de nuestro legítimo Soberano el Señor D. Fernando 7o Rey de las Españas que Dios guarde*. Carta datada el 30 de juny de 1822.
- (36) Carta del comandant militar reialista dels partits de Solsona, Sant Llorenç i Berga a Romagosa amb data de 2 de juliol de 1822 (*Año de 1822...*).
- (37) *Diana constitucional, política y mercantil de Reus*, núm.59, de 16 d'agost de 1822, pàg.2. Vegeu Antoni LLAGOSTERA, "Aproximació biogràfica al cap carlí ripollès Joan Cavalleria, al·lies NE", *Annals del Centre d'Estudis del Ripollès*. 1999-2000, Ripoll, 2001.
- (38) Aquest era el nom que es donava als Miquelets a sou.
- (39) ACBG. Lligall 62: Oficis amb dates de 17 i 22 de juliol de 1822.
- (40) GOROSTIZA [y CEPEDA, Manuel Eduardo], *Cataluña a fines de Julio de 1822, o sea rápida ojeada sobre el origen, progresos, proyectos y recursos de la facción liberticida en sus cuatro provincias*, Madrid, Imprenta de Eusebio Álvarez, 1822, pàg.52-54.
- (41) Ramon ARNABAT, "La premsa reialista a Catalunya durant el Trienni Liberal (1820-1823)", *VI Seminari sobre Història del Carlisme*, Solsona, Fundació Francesc Ribalta, 2002, pàg.101-1260.
- (42) Tomàs BOU, *Jesu-christ crucificat capità dels servils. Sermó que predicà en lo castell de la Real Vila de Berga en la solemne traslació de la imatge dita del sant christo del castell a la capella novament construïda en dit lloch lo dia 30 del mes de maig de 1824*, Manresa, Imprenta d'Ignasi Abadal, 1824, pàg.12-16 per les cites. Del mateix autor és *El verdadero y más monstruoso fanatismo que han conocido los siglos*, Manresa, Imprenta d'Ignasi Abadal, 1825.
- (43) AGMS. Lligall S-1993: Expedient personal d'Agustí Saperes a l'AGM-S, lligall S-1993. Saperes participà en la guerra del Francès com a soldat i un cop finalitzada es llicencià. L'any 1818 s'enrolà com a soldat a la marina, cos del qual desertà el maig de 1820 per iniciar la seva activitat contrarevolucionària a l'Empordà. Dirigí la contrarevolució al Vallès i aconseguí la graduació de coronel. L'any 1824 se li concedí llicència il·limitada. L'any 1827 fou un dels principals dirigents de la revolta dels Malcontents en la qual ocupà Igualada i Martorell, actuant per l'Anoia, el Penedès i el Baix Llobregat. Arran de l'ocupació de Manresa creà la Junta Superior Provisional de Govern del Principat de Catalunya. Quan finalitzà l'aixecament es refugià a França. L'any 1833 no s'uní al carlisme.
- (44) *El Indicador Catalán*, núm.238, de 5 d'octubre de 1822. De fet, s'estava celebrant el Congrés de Verona que reuní les potències absolutistes europees per parlar d'Espanya.
- (45) *Actes de la Diputació de Barcelona*, vol.12, sessió de 8 d'octubre de 1822, fol.221v.
- (46) J.M.R., *Memorias...*, II, pàg.131-158.
- (47) Ban de Roten del dia 20 de gener de 1823. Vegeu M. SEGRET, *Aportacions a la Historia de la vila de Sant Llorenç de Morunys i Comarca*, Barcelona, IEC, 1978, ps.170-186.
- (48) Membre de la família de tradició reialista-carlina de cal Tristany d'Ardevol, pertanyent a la petita aristocràcia. Durant el Trienni liberal, quan era diaca, formà una partida reialista el maig de 1822 i es mantingué en actiu durant tota la guerra, caracteritzant-se pel seu violent comportament. Al finalitzar el Trienni continuà la seva carrera eclesiàstica convertint-se en canonge de la col·legiata de Guissona (1825) i de la catedral de Girona (1826), tot i això participà activament en l'aixecament dels Malcontents i formà part de la Junta de la Segarra. Participà a la primera

guerra carlina on dirigí una partida (1835-40), i es convertí en general de la divisió de Manresa amb un miler d'homes i amb la qual ocupà Solsona que es convertí en la capital catalana del carlisme, i Benet en segon comandant de l'exèrcit carlista a Catalunya. (1836). Exiliat al finalitzar la guerra i fins l'any 1846 en que tornà a Catalunya al capdavant d'una columna de Matiners que voltaren per la Segarra, on fou pres i afusellat a Solsona (1846).

(49)ACBG. Lligall 62: Queixa de

l'ajuntament de Borredà a Eroles amb data de 7 d'agost de 1823.

(50)Ramon ARNABAT, "Els Cent mil fills de sant Lluís i la fi del Trienni Liberal (1823)", *L'Avenç*, núm.279 (2003), pàg.14-19

(51)Arxiu Històric de la Paeria de Lleida. Caixa 1451: Ofici de 27 d'abril de 1823, inclòs dins l'ofici del batlle de Manresa al de Lleida amb data de 4 de maig de 1823.

(52) *Manual d'Acords. Junta provinsoria corregimental de Manresa*, sessions de 4 d'agost, 18, 20, 29 de novembre i 18 de desembre de 1823.

(53)*El Realista Manresano*, núm.1, de 19 de juny de 1823.

(54)Transcripció del manuscrit servat a la casa Cardona de Berga fet per R. FELIPÓ, *La Patum*,

(55)Ramon ARNABAT, "Repressió liberal i restauració de la monarquia absoluta", *Segon Congrés de Recerques: Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions*, Lleida, Pagès, 2002, vol.I, pàg.422-440.

(56)Les dades dels enfrontaments i de les pensions procedeixen dels meus llibres citats a la nota 1.

(57)J. TORRAS, *Liberalismo...*,

pàg.7-31 i 104-117; Josep FONTANA, "Crisi camperola i revolta carlina", *Recerques*, núm.10 (1980), pàg.7-16; i Ramon ARNABAT: "Radiografia de la contrarevolució i l'antirevolució durant el Trienni Liberal a Catalunya", *Millars. Espai i Història*, núm.XXIII (2000), pàg.77-97.

Ramon Arnabat Mata
doctor en història

DOSSIER

ANNA JUNYENT

Qui eren els **carlins berguedans** i per què s'enrolaren?

El segle XIX va ser un segle ple de convulsions i trifulgues polítiques en què liberals i absolutistes van intentar fer-se amb el poder. Els sectors absolutistes, dits també contrarevolucionaris perquè proposaven un model alternatiu al de la revolució liberal, es van aglutinar sota diverses denominacions (reialistes, malcontents i carlins) però amb el mateix objectiu: continuar amb el vell sistema establert i posar fre al liberalisme. Els carlins són els més coneguts però cal buscar el seu origen amb els reialistes que s'alçaren durant el Trienni Liberal (1820-1823) i

els Malcontents del 1827. Per tal de conèixer-los bé intentarem fer un esboç d'aquests primers carlins berguedans: qui eren, què pensaven, motius que els portaven a enrolar-se a les partides, etc.

Qui eren els carlins: característiques

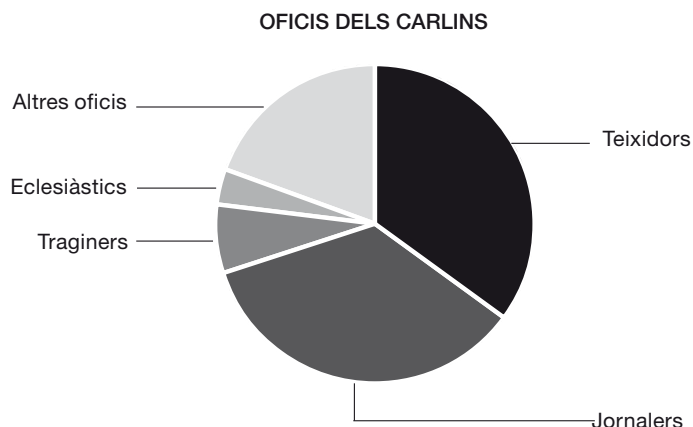
La Primera Guerra Carlina o Guerra dels Set Anys (1833-1840) tingué un gran impacte en la societat berguedana i és que des del 11 de juliol de 1837 Berga fou conquerida pels carlins i passà a ser la capital del carlisme. És per

Menors de 20 anys	De 20 a 40 anys	Majors de 40 anys
14 = 19,2%	49 = 67,1%	10 = 13,7%

això, que Berga i tot el Berguedà tingueren un paper clau en la política i evolució de l'època: molts berguedans es llançaren a les armes sota els crits de "Visca Carles V". Això no significa que tots els berguedans fossin carlins, però sí que intentarem veure quines eren les característiques dels berguedans que s'uniren a la causa, fer un retarat robot del carlí berguedà.

Per tal de fer aquest estudi s'han consultat nombrosos arxius i fonts de l'època. L'objectiu: obtenir llistats, amb noms i cognoms, dels berguedans que engrossiren les files carlistes en la primera guerra.

EDAT: Coneixem l'edat de 73 carlins, és a dir, d'un 25,3% sobre el total de dades, distribuïts en les següents franges (1): (vegeu taula)

POBLACIÓ	Nº CARLINS	HABITANTS (1830)(4)	%
Bagà	11	997	1'1
Berga	116	2.763	4'2
Borredà	7	524	1'3
Castell de l'Areny	6	118	5
Castellar de N'Hug	12	477	2'5
Gironella	14	435	3'2
La Nou	15	226	6'6
La Pobla de Lillet	22	1475	1'4
Puig-Reig	4	94	4'2
Sagàs	2	239	0'8
Santa Maria de Merlès	1	266	0'3
Vallcebre	8	265	3
Vilada	2	205	0'9
Viver	1	135	0'7